Міц Л.В.
аспірант,
Національний лісотехнічний університет України

DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-573-3-22

ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ У ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Упродовж багатьох десятиліть лісогосподарські підприємства України оцінювали свою діяльність за відносно вузьким набором показників: обсягами заготовленої деревини, витратами на її переробку, прибутком та рентабельністю. Ліс розглядався насамперед як ресурс – відновлюваний, але все ж матеріальний. Проте така логіка більше не відповідає ані сучасним економічним потребам, ані масштабам екологічних викликів, з якими стикається держава. Сьогодні ліс набуває нового значення: це не просто джерело деревини, а багатофункціональний регулятор природних процесів і важлива складова добробуту суспільства. І саме тому інтеграція екосистемних послуг у фінансово-економічні показники діяльності лісогосподарських підприємств стає не черговою реформою, а необхідною умовою для переходу до сталого управління природними ресурсами.

Екосистемні послуги – це те, що робить природа «безкоштовно», але чого людська економіка часто не помічає. Ліс очищає повітря, накопичує вуглець, утримує воду, зменшує ризики паводків та ерозії, забезпечує рекреацію й зберігає біорізноманіття. За парадоксом, ці життєво важливі функції досі не входять у фінансові звіти підприємств, хоча їхня цінність часто перевищує вартість деревини. Невидимість цих вигод у бухгалтерії веде до недооцінки лісів, до хибних управлінських рішень і до економічної моделі, в якій збереження природи не приносить фінансового результату.

Інтеграція екосистемних послуг змінює саму філософію лісогосподарювання. Вона пропонує дивитися на ліс як на природний капітал – актив, що має не лише фізичну, але й економічну вартість. Оцінене й монетизоване поглинання вуглецю може стати джерелом доходів від вуглецевих кредитів. Рекреаційні послуги – основою для місцевого туризму. Регулюючі функції – аргументом для інвестицій у захисні лісові смуги та лісовідновлення. Таке переосмислення дозволяє підприємствам отримувати не короткострокову вигоду від рубок, а довгострокову стабільність, диверсифіковані доходи й підвищений авторитет у громадах.

Водночас інтеграція екосистемних послуг – це не механічний додаток до звітності, а складний управлінський процес. Вона вимагає нових методик обліку, нових компетенцій і цифрових інструментів. Потрібно навчитися оцінювати те, що раніше здавалося «нематеріальним»: вуглецевий баланс, біорізноманіття, якість водорегулювання. Потрібна політична воля для створення механізмів платежів за екосистемні послуги. Потрібне усвідомлення, що прозора оцінка природного капіталу – не тягар, а конкурентна перевага на європейському ринку.

Та попри виклики, переваги очевидні. Інтеграція екосистемних послуг дозволяє побудувати економіку, яка не виснажує ресурси, а підтримує їхній природний потенціал. Вона допомагає підприємствам отримати нові джерела фінансування й забезпечити стійкість бізнесу. Вона дає суспільству гарантію, що ліс, який регулює клімат і формує комфортне середовище для життя, буде збережений.

Можна виділити наступні основні причини інтеграції екосистемних послуг у фінансово-економічні показники діяльності лісогосподарських підприємств України [1]:

1. Економічні фактори обумовлені тим, що ліси надають значно більше цінностей, ніж продукція деревообробки. В Україні 60–70% вигод від лісів – це невраховані регулюючі послуги (водорегуляція, захист ґрунтів, рекреація). Крім того, потенційний ринок вуглецевих кредитів і природно-орієнтованих проєктів може приносити істотні додаткові доходи.

2. Євроінтеграція передбачає, що у майбутньому участь у європейських ринках деревини вимагатиме демонструвати вплив на довкілля та екосистемні вигоди. Наразі Україна зобов'язалась адаптувати звітність до EU Taxonomy, Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) і принципів Natural Capital Accounting (NCA) [2].

3. Потреба реформування лісового сектору обумовлена розширенням асортименту екосистемних послуг і, відповідно, зменшенням залежності від продажу круглого лісу (підвищення доданої вартості). Наразі доцільно реалізувати перехід до моделі «лісове підприємство як управитель природного капіталу».

Таким чином, за умов застосування сучасного інструментарію стандартизації екосистемних послуг, такого як: SEEA EA (System of Environmental-Economic Accounting – Ecosystem Accounting), Natural Capital Protocol, IPCC Guidelines для оцінки вуглецю, EU Green Taxonomy та LULUCF-підходи; для інтеграції можна виділити основні методологічні підходи оцінки екосистемних послуг, рис. 1.

Таким чином, можна запропонувати наступні найбільш поширені інтегровані показники для включення екосистемних послуг у показники діяльності підприємств:

1. Розширений баланс підприємства, який передбачав би облік активів природного капіталу (ліси як джерело довгострокових вигод) та «віртуальні» зобов'язання, що характеризували б втрату послуг через деградацію.

2. Інтегрований звіт (Integrated Reporting, IR) доцільно було б доповнити розділами щодо: впливу на біорізноманіття, карбонових потоків, економічних вигод місцевих громад, оцінки регулюючих послуг.

3. Впровадження ESG-показників для лісогосподарських підприємств. Зокрема E (Environmental) передбачає облік вуглецевого балансу, площі природних територій, інтенсивності рубок, стану водних ресурсів. S (Social) оцінює доступність рекреаційних послуг, взаємодія з громадами, а G (Governance) відображає прозорість, дотримання FSC / PEFC стандартів [2].

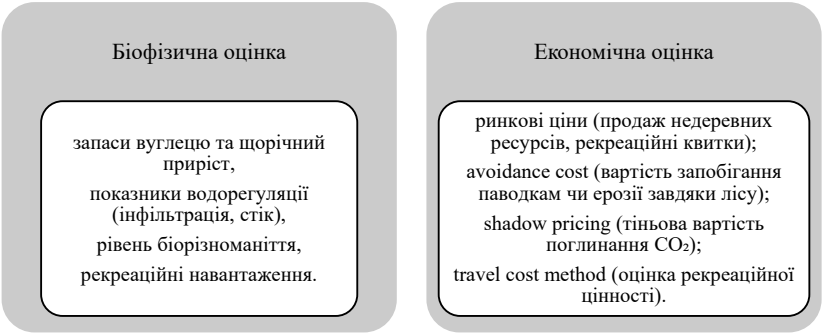

Рис. 1. Основні методологічні підходи оцінки екосистемних послуг, що доцільно застосовувати при інтеграції

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Крім того, доцільно розробити окремі інноваційні документи для обліку нових джерел доходів, таких як: вуглецеві кредити – аналог «voluntary carbon market»; платежі за екосистемні послуги (PES); еко-туризм, ліцензії на рекреаційне використання; захисні проєкти, що фінансуються міжнародними фондами (GEF, ЄС LIFE тощо).

Очікувані переваги для лісогосподарських підприємств України від включення екосистемних послуг у показники діяльності підприємства можна класифікувати залежно від виду можливих ефектів, що представлено на рис. 2.

Основними перешкодами інтеграції екосистемних послуг у фінансово-економічні показники діяльності лісогосподарських підприємств України наразі виступають:

– недостатність наявної методичної бази в України, зокрема розрізненість стандартів різних установ;

– обмежена кількість фахівців з екологічної економіки;
– низький рівень цифровізації та геоданих у деяких лісгоспах;
– відсутність чітких законодавчих механізмів платежів за екосистемні послуги.

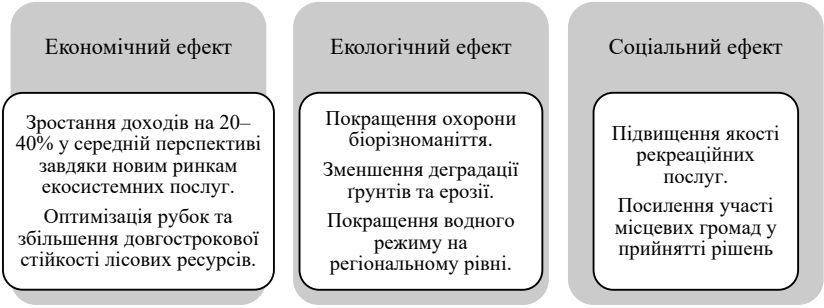

Рис. 2. Очікувані переваги для лісогосподарських підприємств України від включення екосистемних послуг у показники діяльності підприємства

Джерело: сформовано автором

Таким чином, основними напрямами інтеграції екосистемних послуг у фінансово-економічні показники діяльності лісогосподарських підприємств України є:

1. Впровадження національної методики оцінювання екосистемних послуг лісів.
2. Включення параметрів природного капіталу у звітність Держлісагентства.
3. Розробка пілотних проєктів з вуглецевих кредитів для держлісгоспів.
4. Розвиток рекреаційної інфраструктури та введення механізмів PES.
5. Підготовка кадрів з екосистемного менеджменту та економіки екопослуг.

У підсумку, перехід до моделі, де цінність лісу визначається не лише кубометрами деревини, а всією повнотою його екосистемних функцій, є кроком від старої ресурсної парадигми до справжньої економіки майбутнього – економіки, в якій природа розглядається не як витратний матеріал, а як стратегічний актив. Українські ліси варті того, щоб їхня справжня цінність була врахована. І саме інтеграція екосистемних послуг у фінансово-економічну діяльність підприємств дає шанс перетворити цю цінність на реальний фундамент сталого розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Загвойська Л., Міц Л. Розроблення рекомендацій щодо врахування послуг лісових екосистем у діяльності лісогосподарських підприємств України методом Tows-аналізу. *Економіка та суспільство*. 2025. № 74. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-75

2. Forest Stewardship Council (FSC) Україна – офіційна сторінка. URL: https://fsc.org/en/document-centre (дата звернення: 25.11.2025)

3. Liu, S., Zhang, H., Fu, B., Wang, D. *Review of valuation of forest ecosystem services and an application of the value transfer method*. Land, 2023, 12 (5), 1102. DOI: https://doi.org/10.3390/land12051102